

Pospíšil, Ivo

Tři knížky z Kyjeva

Opera Slavica. 2013, vol. 23, iss. 1, pp. 55-57

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127254>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

- СТЕПАНОВА, Л. И.: Динамические процессы в интернациональной фразеологии. In: *Rossica Olomucensia XIX*, Olomouc 2008, s. 17–21.
- СТЕПАНОВА, Л. И.: Фразеологизмы библейского происхождения в русском и чешском языке. In: *Переводы Библии и их значение в развитии духовной культуры славян*. Санкт-Петербург 1994, s. 132–136.
- COWIE, A., MACKIN, R., MCCAIG, I.: *The Oxford Dictionary of Idioms*. Oxford, 1998.
- STĚPANOVA, L.: *Česká a ruská frazeologie. Diachronní aspekty*. Olomouc 2004.
- WALTER, H., MOKIENKO, V.: *Deutsch-russisches Wörterbuch biblischer Phraseologismen*. Greifswald 2009.

Petra Fojtů

Tři knížky z Kyjeva

Najenko, M. K.: Teorija i lit-tvorčist'. 50-littja teoretyčnoji kafedry pljus... Kyjivskýj nacional'nyj universytet imeni Tarasa Ševčenka, Kyjiv 2001.

Filolohični seminary. Literatura i paraliteratura: de meža? Vypusk 14. Kyjivskýj nacional'nyj universytet imeni Tarasa Ševčenka, Kyjiv 2011.

Filolohični seminary. Chudožni styli, tečiji, naprjamy: istoriko-teoretyčnyj aspekt. Vyp. 15. Kyjivskýj nacional'nyj universytet imeni Tarasa Ševčenka, Kyjiv 2011.

K dějinám evropské literární vědy významně přispívá kniha ukrajinského literárního historika a teoretika Mychajla Najenka (nar. 1938). Najenko patří k nejvýznamnějším ukrajinským literárním vědcům starší generace; je také poměrně pravidelným návštěvníkem v zahraničí, často bývá na přednáškových pobytech a konferencích na Slovensku i u nás. Na konci vzpomínkového textu najdeme i jeho portrét a vybrané ukázky ohlasů jeho prací, mezi nimi i jeden z Brna na jeho knihu o ukrajinské literární vědě.¹ Na Slovensku mu dnes již zlikvidovaná Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela vydala v slovenském překladu jeho knihu *Ukrajinský literární romantismus – dobový a naddobový* (2006). Najenko je autorem monografie o Olesu Hončarovi (1981), o ukrajinském, románu a romantickém eposu, o Ivanu Frankovi, ale také o dějinách ukrajinské literatury, je editorem, mezinárodně uznávaným znalcem (publikoval v Rakousku, Indii, Německu, Polsku, Rusku, na Slovensku, v Slovinsku, USA, Chorvatsku a u nás) ukrajinských literárních směrů, zejmé-

¹ Viz naše recenze jeho prací: Vznik a vývoj ukrajinské literární vědy. Mychajlo Kuz'movyč Najenko: *Ukrains'ke literaturoznavstvo. Školy, Naprjamy, tendencii*. Akademiya, Kyjiv 1997, 616 s. *Slavica Litteraria*, X 1, 1998, s. 116–118. Užitečný přehled ukrajinské literární vědy (Mychajlo Kuz'movyč Najenko: *Istorija ukrajins'koho literaturoznavstva*. Pidručnyk. Vydannya druhe, zi zminamy i dopovnennjamy. Vydavnyčyj centr „Akademiya“, Kyjiv 2001, 359 s.). *Filologická revue* (Banská Bystrica) 2003, č. 2, s. 49–51. *Styl literatury a Dmytro Čyževskij. Filologični seminary. Literatura jak stil' i spohad*, vyp. 6. Kyjiv'skij nacijonal'nyj Universytet imeni Tarasa Ševčenka, Kyjiv 2003, red. M. Najenko. *Opera Slavica* 2005, č. 1, s. 55. *Nové uchopení ukrajinské krásné literatury* (Mychajlo Najenko: *Chudožnja literatura Ukrajiny. Častyna perša. Vid mifiv do real'nosti*. Prosvita, Kyjiv 2005). *Slavica Litteraria*, X 9, 2006, s. 287–288.

na romantismu, je praktickým komparatistou. Jeho vzpomínky na vznik a vývoj katedry literární teorie v Kyjevě jsou zajímavým dokladem vývoje oboru, jenž jistě neměl na různých ustláno, zvláště když si uvědomíme všechny politické souvislosti. Koryfeje a otcové-zakladatelé museli mít i dobré politické pozice a kontakty, aby nové obory a jejich netuctové metodologie uhájili. Katedra „za červenými sloupy v žlutém domě“ (viz uvedené foto) se vyvíjela od roku 1962 po současnost pod různými názvy. Najenko bere dějiny literární vědy v Kyjevě a v Ukrajině opravdu od počátku, od Kyjevsko-mohyljanské akademie, od tradice kyjevských a charkovských (M. Maximovič, T. Ševčenko, M. Kostomarov, A. Metlynskyj P. Kuliš, M. Drahomanov, O. Kotljarevskyj, M. Daškevyč, S. Jefremov, hlavně však V. Peretc, jmenuje samozřejmě řadu dalších: to vše předcházelo založení Katedry literární teorie v roce 1962. Najenko se nevyhýbá ani osobním sporům podbarveným, jak jinak, politicky, ani různým tendencím, politikaření, jak je to běžné všude a tam, kde platí jediná ideologie, ještě více. Podstatné části knihy se týkají období ukrajinské nezávislosti od roku 1991 a poté od roku 2011 po současnost. Nepomíjí ani „vědecký folklór“, je přitom vždy delikátní a aniž by zamlčoval to podstatné, je jeho kniha laskavá i jemně ironická, nicméně jako subjektivně laděný materiál významná. Fotodokumentace a další informace o autorovi, jež byly už zmíněny, dotvářejí rámec podstatné knihy z dějin ukrajinské literární vědy obecně a teorie zvláště. Poněkud mi tu chybí silnější srovnávací kontext s podobnými pracovišti v Ukrajině, Rusku i jinde.

Tradici literárněvědné katedry Ševčenkovy kyjevské univerzity jsou každoroční filologické semináře. Virtuálně jsem se některých zúčastnil jako autor sborníkových statí: témata jsou různá, většinou však reagují na aktuálně pociťované problémy vnitřní i vnější. Svazky z roku 2011 se věnují literatuře a paraliteratuře (triviální literatuře) a uměleckým stylům, směrům a proudům. Úvodní příspěvek k problematice literatury a paraliteratury napsal právě M. Najenko: hlavní jeho tezi jsou volné pohyby mezi oběma literárními entitami. Jinak mi tu však chybí alespoň pracovní určení, definice apod. To se projevuje jak v historizující statí Niny Nadjarnych, tak v teoreticky laděném příspěvku Jaroslava Poliščuka. Studie A. Tkačenka přichází s nápaditým tématem paraliterární vědy, ironizuje prostě právě současné literární vědce a kvalitu jejich práce, jak se projevuje v různých kvalifikačních pracích na univerzitách: platí to ovšem nejen v Ukrajině. O. Astafjev se věnuje transformaci klasického textu jako narativní strategii masové (triviální) literatury, tedy známému postupu postmodernistickému, ale běžnému i mnohem dříve: to, co bylo vysoko, padá, a naopak; triviální literatura je plodem poklesu literární klasiky, sama se však může stát počátkem nového estetického vzestupu. Vztah současného románu k masové literatuře zkoumá Nina Bernadská, Halyna Alexandrovová analyzuje sémantiku označení „velký“ a „druhořadý“ spisovatel. Časově vzdálenějších dob se týká příspěvek Oksany Sydorenko nebo Valentiny Sobolové (středověk a renesance, barokní panegyriky), najdeme tu i víceméně známé formy intertextuality v Evženu Oněginovi (Olha Nikolenková), stať o ukrajinské parapezii, akční próze apod. Řekl bych, že je to mnohost témat a problémů, ale chybí tu nějaké alespoň částečně sjednocující hledisko.

Patnáctý svazek, jenž se týká literárních stylů, směrů a proudů, má podobné rysy: chybějí definice pojmů, hlavní teze se postupně rozvíjejí a rozostřují. To nic podstatného nemění na dobré kvalitě řady příspěvků, včetně úvodu M. Najenka, studie J. Poliščuka o autentismu, A. Tkačenka anebo N. Bernadské. Najdeme tu studie o intertextualitě současného ukrajinského románu, o moderně, neorealismu, vitalismu, absurdní literatuře, poetice stylu, o faustovském vědomí a faustovské literatuře apod.

Celkem vzato: je tu vidět výrazný pohyb, sečtělost, sledování vládnoucích mezinárodních diskursů, chybí tu větší zřetele k cizojazyčné produkci (převažuje ukrajinská, event. ruská).

Ivo Pospíšil

Ruská moderna očima žáků a kolegů Anny Han

Studia Russica XXIV. Red. A. Zoltán, L. Jászay, Budapešť: Budapešťská univerzita L. Eötvöse, Fakulta humanitních věd, Katedra ruského jazyka a literatury, Katedra ukrajinské filologie, 2011, XXIV. ISSN 0139-0287. 308 s.

Speciální čtrnácté číslo časopisu **Studia Russica**, který vydává Ústav slovanských a baltských jazyků Budapešťské univerzity Loránda Eötvöse, je cele věnováno životnímu jubileu docentky Anny Han. Anna Han, uznávaná autorita v oblasti ruské literatury a kultury přelomu 19. a 20. století, během svého dlouholetého působení na univerzitě L. Eötvöse vychovala několik pokolení maďarských rusistů a v 90. letech 20. století v místě svého působení založila filologickou školu zabývající se zkoumáním ruské literatury stříbrného věku s důrazem na styčné body literatury a filosofie. Právě témata jako recepce uměleckého myšlení ruské moderny, ruská literatura a kultura stříbrného věku, filosofie jazyka či filosofie myslí, stejně tak jména jako Andrej Bělyj, Boris Pasternak, Osip Mandelštam, Velemir Chlebnikov, Vasilij Žukovskij či Lev Šestov se stala jednotlivými prvky celého sborníku. V posledním čísle recenzovaného časopisu však kromě literárněvědných příspěvků nalezneme i články jazykovědné, kulturologicko-historické, filosofické a umělecko-tvůrčí.

Mezi nejhojněji zastoupenými *literárněvědnými* články je zajímavý například příspěvek Ludmily Gorelik, ve kterém autorka na příkladu románu *Spektorskij* od Borise Pasternaka pojednává problém interakce hrdiny románu s jeho autorem. Autor při psaní svého díla totiž vlivem společensko-politických změn ve 20. letech prochází procesem sebeurčení a v průběhu poměrně krátkého díla v některých ohledech zcela změnil svůj světonázor. Nesoulad mezi autorovým záměrem a výsledkem je v románu natolik očividný, že byl dlouhou dobu dokonce považován za nedokončený (to však bylo později vyvráceno). V závěrečných kapitolách se autor již natolik odlišuje od autora v úvodu, že můžeme z hlediska literárního výzkumu mluvit o rozštěpení autora na vypravěče a hrdinu v ich-formě, přičemž zajímavé je právě to, že procesem sebeurčení prochází sám autor, nikoli jeho literární postava.

Problémem *hlavního hrdiny* literárního díla se ve své studii zabývá také Danuše Kšicová, ačkoli v tomto případě jde o zcela jiný typ literárního hrdiny. Přestože se modernistické a avantgardní školy vždy snažily ve svých programových manifestech podtrhnout novátorství svého smýšlení, zájem o jazyk jako o nositele skryté informace se stal natolik aktuálním, že zrodil nového literárního hrdinu, kterým nebyl nikdo jiný než – *jazyk*. A právě jazyk jako *mytický hrdina* je centrálním tématem dvou literárních děl¹, na nichž Danuše Kšicová demonstuje snahu autorů ruské moderny a avantgardy o nalezení vztahu mezi myšlením a jazykem. Prvním z takovýchto lingvisticko-uměleckých děl je *Glossolalia*

¹ Jedná se o *Glossolalii* Andreje Bělého a Zangezi Velemira Chlebnikova.